

30-боб. Божхона экспертизаси

208-модда. Божхона экспертизаси тушунчаси ва мақсади

Божхона экспертизаси товарларни идентификациялашга қаратилган ҳамда эксперт томонидан фан, техника, санъат ёки ҳунармандчилик соҳасидаги махсус билимлар асосида тадқиқотлар ўтказиш ва хулоса беришдан иборат процессуал ҳаракатдир.

Божхона экспертизасининг мақсади товарларни:

Ўзбекистон Республикаси Ташқи иқтисодий фаолиятининг товар номенклатурасига мувофиқ товарнинг таснифланиши тўғри бўлишини назорат қилиш учун;

уларни қайта ишлаш маҳсулотларида;

интеллектуал мулкка бўлган ҳуқуқларга риоя этилиши учун идентификациялашдан иборатдир.

209-модда. Тадқиқот объектлари

Товарлар (товарнинг намуналари ва нусхалари), божхона декларациясида ва бошқа ҳужжатларда товарлар тўғрисида кўрсатилган маълумотлар, идентификациялаш белгилари тадқиқот объектларидир.

Тадқиқот объектлари, агар уларнинг ўлчамлари ва хоссалари бунга имкон берса, ўралган ва муҳрланган тарзда экспертга берилади.

Тадқиқот объектини экспертнинг иш жойига етказиш имкони бўлмаган тақдирда, божхона экспертизасини тайинлаган орган унга мазкур объектга монеликсиз бориб кўриш ва уни тадқиқ этиш имкониятини таъминлайди.

210-модда. Божхона органларининг эксперт муассасаси

Божхона органларининг эксперт фаолиятини амалга ошириш учун ташкил этилган махсус божхона муассасаси божхона органларининг эксперт муассасасидир.

Божхона органларида божхона экспертизасини ташкил қилиш, амалга ошириш, божхона экспертларини касбий тайёрлаш ва ихтисослаштириш божхонанинг эксперт амалиётига ягона илмий-услубий ёндашув асосида амалга оширилади.

211-модда. Товарнинг намуналарини ёки нусхаларини танлаб олиш

Қуйидагилар товарнинг намуналарини ёки нусхаларини танлаб олиш ҳуқуқига эга:

божхона органининг мансабдор шахси, у божхона назоратини ўтказаятганда;

бошқа назорат қилувчи давлат органларининг мансабдор шахслари, улар қонун ҳужжатларида ўз

зиммаларига юклатилган вазифаларни бажараётганда ёки ваколатли шахс.

Ваколатли шахс ёки бошқа назорат қилувчи давлат органларининг мансабдор шахслари томонидан товарнинг намуналари ёки нусхалари танлаб олинаётганда божхона органларининг мансабдор шахслари ҳозир бўлишга ҳақли.

Товарнинг намуналарини ёки нусхаларини танлаб олишга қуйидаги ҳолларда йўл қўйилмайди, агар шундай танлаб олиш:

божхона назорати ўтказилишини қийинлаштирадиган бўлса;

товар тавсифларини ўзгартирадиган бўлса.

Товарнинг намуналарини ёки нусхаларини танлаб олиш тартиби қонун ҳужжатларида белгиланади.

212-модда. Эксперт

Хулоса бериш учун божхона органларининг мансабдор шахси, илм-фан, техника, санъат ёки ҳунармандчилик соҳасида махсус билимларга эга, белгиланган тартибда эксперт сифатида тайинланган бошқа ташкилотнинг ходими эксперт сифатида иш юритиши мумкин. Бошқа ташкилотнинг ходими божхона экспертизасини тайинлаган орган томонидан мазкур ташкилотга берилган топшириқни бажариш тартибида божхона экспертизасини амалга оширади.

Эксперт тадқиқотда фақат ўзига топширилган божхона экспертизаси предметига тааллуқли ва хулоса бериш учун аҳамиятга молик масалалар бўйича иштирок этади.

Эксперт божхона экспертизасини амалга ошираётганда божхона экспертизасини тайинлаган органдан, экспертиза якунидан манфаатдор тарафлардан ва бошқа шахслардан мустақилдир.

Эксперт ўтказилган тадқиқотлар натижаларига асосланиб хулоса беради.

Божхона экспертизасини тайинлаган орган томонидан, шунингдек бошқа давлат органлари, юридик ва жисмоний шахслар томонидан экспертга бирор тараф фойдасига ёки божхона экспертизасининг якунидан манфаатдор бошқа шахслар фойдасига хулоса олиш мақсадида таъсир кўрсатишга йўл қўйилмайди.

213-модда. Экспертнинг ҳуқуқ ва мажбуриятлари

Эксперт:

божхона экспертизасининг предметига тааллуқли бўлган материаллар билан танишиш;

товарлар ва ҳужжатларни кўздан кечириш;

божхона экспертизасини ўтказиш учун зарур бўлган қўшимча материаллар тақдим этилиши, шунингдек божхона экспертизасини ўтказишга бошқа

экспертлар жалб қилиниши ҳақида илтимосномалар бериш;

ўз хулосасида нафақат ўз олдига қўйилган масалалар бўйича, балки божхона экспертизаси предметига тааллуқли бўлган ва божхона иши учун аҳамиятга молик бошқа масалалар бўйича ҳам натижаларни баён қилиш ҳуқуқига эга.

Эксперт:

ўзига тақдим этилган текшириш объектларининг ҳар томонлама ва тўлиқ текширувини ўтказиши, ўз олдига қўйилган масалалар юзасидан белгиланган муддатда асосланган ва холисона хулоса бериши;

божхонага оид ҳуқуқбузарлик тўғрисидаги ишни юритаётган ёки кўриб чиқаётган божхона органи мансабдор шахсининг чақируви бўйича ўзи берган хулосасига тушунтиришлар бериш ёки уни тўлдириш учун ҳозир бўлиши;

божхона назоратини ўтказишда божхона органининг талабига кўра иштирок этиши;

божхона экспертизаси ўтказилиши муносабати билан ўзига маълум бўлиб қолган маълумотларни ошкор этмаслиги;

тақдим этилган текшириш объектларининг бутлигини таъминлаши шарт.

Эксперт қонун ҳужжатларига мувофиқ бошқа ҳуқуқларга эга бўлиши ва унинг зиммасида ўзга мажбуриятлар ҳам бўлиши мумкин.

214-модда. Божхона экспертизаси тайинланаётганда ва ўтказилаётганда ваколатли шахснинг ҳуқуқлари

Божхона экспертизаси тайинланаётганда ва ўтказилаётганда ваколатли шахс:

божхона экспертизаси натижалари устидан шикоят қилиш;

эксперт хулосасини олиш учун қўшимча масалаларни киритиш ҳақида илтимоснома бериш;

божхона органларининг ва бошқа назорат қилувчи давлат органларининг мансабдор шахслари томонидан товардан намуналар ёки нусхалар танлаб олинаётганда ҳозир бўлиш;

экспертнинг хулосаси билан танишиш ва бундай хулосанинг кўчирма нусхасини олиш;

божхона экспертизасини ўтказиш ҳақида илтимоснома бериш ҳуқуқига эга.

Ваколатли шахснинг илтимосномаси қаноатлантирилган тақдирда божхона органи тегишли қарор қабул қилади. Илтимосномани қаноатлантириш рад этилганлиги тўғрисида божхона органининг мансабдор шахси уч иш куни ичида ваколатли шахсга рад этиш сабабларини кўрсатган ҳолда ёзма шаклда хабар қилади.

215-модда. Божхона экспертизасини ўтказиш асослари ва муддатлари

Божхона экспертизасини ўтказиш асослари қуйидагилардан иборат:

божхона органлари мансабдор шахсларининг божхона экспертизасини ўтказиш тўғрисидаги ёзма муурожаати;

терговга қадар текширувни амалга оширувчи орган мансабдор шахсининг, суриштирувчининг, терговчининг, прокурорнинг ёки судьянинг қарори, суд ажрими.

(215-модда биринчи қисмининг учинчи хатбошиси Ўзбекистон Республикасининг 2019 йил 23 майдаги ЎРҚ-542-сонли Қонуни таҳририда — Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 24.05.2019 й., 03/19/542/3177-сон)

Божхона экспертизаси қуйидаги ҳолларда ўтказилади:

божхона назорати амалга оширилаётганда товарларнинг божхона расмийлаштирувини ўтказиш жараёнида;

Ўзбекистон Республикаси Ташқи иқтисодий фаолиятининг товар номенклатурасига биноан товарнинг таснифланиши бўйича дастлабки қарор қабул қилишда;

божхона тўғрисидаги қонун ҳужжатлари бузилишининг тасдиқланган фактлари бўлганда.

Божхона экспертизаси божхона органининг биносида ёки, агар бу текширув хусусиятига кўра зарур бўлса ёхуд экспертиза объектини божхона органининг биносига етказиб бериш имкони бўлмаса, бошқа жойларда ўтказилади.

Божхона тўғрисидаги қонун ҳужжатлари бузилган ҳолларда божхона экспертизасини ўтказиш муддати ўттиз кундан ошмаслиги лозим.

Божхона экспертизасининг мураккаблик даражасини аниқлашда қуйидаги мезонларни ҳисобга олиш керак:

объектнинг кўплиги (текширувга тақдим этилган учтадан ортиқ объект ёки икки юз варақдан ортиқ иш материаллари);

қўйилган масалаларнинг кўплиги (текширувлар ўтказилишини талаб этувчи учтадан ортиқ масала);

қўйилган масалаларни ҳал этиш учун тажрибалар ўтказишда технологик регламенти беш иш кунидан ортиқ бўлган, кўп меҳнат талаб этадиган усулларни ва мураккаб асбобсозлик воситаларини қўллаш эҳтиёжи;

қўйилган масалаларни ҳал этиш учун янги ҳисоб-китоб моделларини ва текширувнинг хусусий услубларини ишлаб чиқиш зарурати;

экспертизанинг комиссиявий, комплекс ёки такрорий деб ҳисобланиши;

божхона лабораторияси ҳудудидан ташқарида турган объектларнинг божхона кўздан кечируви ўтказиладиган жойга чиқиш ёхуд текширувни бошқа муассасаларнинг базасида ўтказиш зарурати;

бошқа ташкилотларнинг экспертларини ҳамда эксперт муассасаларини жалб қилиш зарурати.

Божхона экспертизаларини ўтказишнинг энг кўп муддатлари уларнинг мураккаблик даражасига кўра тўрт тоифага бўлиш орқали белгиланади:

биринчи тоифа — битта ҳам мураккаблик даражасига эга бўлмаган экспертизалар, уларни ўтказиш учун уч иш кунигача бўлган муддат талаб этилади;

иккинчи тоифа — ҳеч бўлмаганда битта мураккаблик даражасига эга бўлган экспертизалар, уларни ўтказиш учун беш иш кунигача бўлган муддат талаб этилади;

учинчи тоифа — камида иккита мураккаблик даражасига эга бўлган экспертизалар, уларни ўтказиш учун ўн иш кунигача бўлган муддат талаб этилади;

тўртинчи тоифа — камида тўртта мураккаблик даражасига эга бўлган ўта мураккаб экспертизалар, уларни ўтказиш учун йигирма иш кунигача бўлган муддат талаб этилади.

Божхона расмийлаштирувини амалга оширишда мажбурий тартибда божхона экспертизаси ўтказиладиган товарлар рўйхати хавфни бошқариш тизимини қўллаган ҳолда Ўзбекистон Республикаси Давлат божхона қўмитаси томонидан тасдиқланади.

216-модда. Қўшимча ва такрорий божхона экспертизалари

Қўшимча божхона экспертизаси биринчи (аввалги) божхона экспертизаси хулосасида мавжуд бўлган камчиликларни тўлдириш учун тайинланади ва ўша экспертнинг ўзи ёки бошқа эксперт ёхуд экспертлар комиссияси томонидан ўтказилади.

Хулоса асосланмаганда ёки унинг тўғрилиги шубҳа туғдирганда ёхуд унинг асосидаги далиллар ҳақиқий эмас деб топилганда такрорий божхона экспертизаси тайинланади. Биринчи (аввалги) божхона экспертизасининг хулосаси устидан ваколатли шахс ёки бошқа манфаатдор шахс томонидан шикоят қилинганда, шунингдек прокурор томонидан протест келтирилганда ҳам такрорий божхона экспертизаси тайинланиши мумкин.

Такрорий божхона экспертизасини тайинлашда экспертнинг (экспертлар комиссиясининг) олдига аввал қўлланилган текширув услубларининг илмий асосланганлиги тўғрисидаги масала қўйилиши мумкин.

Такрорий божхона экспертизасини тайинлаш тўғрисидаги қарорда такрорий божхона экспертизасини тайинлаган органнинг биринчи (аввалги) божхона экспертизасининг хулосасидан норозилиги сабаблари келтирилиши керак.

Такрорий божхона экспертизасини ўтказиш бошқа экспертга ёки экспертлар комиссиясига топширилади. Биринчи (аввалги) божхона экспертизасини ўтказган эксперт (экспертлар комиссияси) такрорий божхона экспертизаси ўтказилаётганда ҳозир бўлиши ва тушунтиришлар бериши мумкин, лекин текширувда ва хулоса тузишда иштирок этмайди.

217-модда. Экспертлар комиссияси томонидан божхона экспертизасини ўтказиш

Божхона экспертизаси битта (комиссиявий божхона экспертизаси) ёки турли эксперт мутахассисликларининг (комплекс божхона экспертизаси) бир нечта эксперти томонидан ўтказилиши мумкин.

Божхона экспертизасини экспертлар комиссияси томонидан ўтказиш божхона экспертизасини тайинлаган орган томонидан белгиланади.

Божхона экспертизасини ўтказиш топширилган экспертлар комиссияси ўз олдига қўйилган масалаларни ҳал қилиш заруратидан келиб чиққан ҳолда бўлажак

текширувларнинг мақсади, кетма-кетлиги ва ҳажмини келишиб олади.

Божхона экспертизасини ўтказиш топширилган экспертлар комиссияси таркибидаги ҳар бир эксперт текширувларни мустақил равишда ва алоҳида ўтказди, шахсан ўзи ва комиссиянинг бошқа аъзолари томонидан олинган натижаларни баҳолайди ҳамда илм-фан, техника, санъат ёки ҳунармандчилик соҳасидаги ўз махсус билимлари доирасида қўйилган масалалар юзасидан хулосаларни шакллантиради.

Экспертлар комиссияси таркибига киритилмаган шахслар томонидан текширувларнинг тўлиқ ёки қисман ўтказилишига йўл қўйилмайди.

Комиссиявий божхона экспертизасини ўтказишда экспертларнинг ҳар бири тўлиқ ҳажмда текширувлар ўтказди ва улар олинган натижаларни биргаликда таҳлил этади.

Ўтказилган текширувлар натижалари бўйича экспертлар биргаликдаги хулосани тузади ва имзолайди.

Экспертлар орасида келишмовчиликлар юзага келган тақдирда уларнинг ҳар бири келишмовчиликларга сабаб бўлган барча ёки айрим масалалар бўйича алоҳида хулоса беради.

Божхона иши учун аҳамиятга молик вазиятларни билимларнинг турли соҳаларини қўллаган ҳолда бир нечта текширув ўтказиш йўли билангина аниқлаш

мумкин бўлган ҳолларда комплекс божхона экспертизаси тайинланади.

Комплекс божхона экспертизасини ўтказишда экспертларнинг ҳар бири ўз ваколатлари доирасида текширувлар ўтказди. Комплекс божхона экспертизасининг хулосасида ҳар бир эксперт қандай текширувларни қандай ҳажмда ўтказганлиги, шахсан у қандай фактларни аниқлаганлиги ҳамда қандай хулосаларга келганлиги кўрсатилади. Экспертларнинг ҳар бири комплекс божхона экспертизаси хулосасининг ўзи томонидан олиб борилган текширувлар акс этган қисмини имзолайди ва улар учун жавобгар бўлади.

Олинган натижаларга баҳо бериш ва ушбу хулосани (хулосаларни) шакллантириш учун ваколатли бўлган экспертлар умумий хулоса (хулосалар) берадилар. Агар экспертлар комиссиясининг якуний хулосаси ёки унинг бир қисми учун экспертлардан бири (айрим экспертлар) томонидан аниқланган фактлар асос бўлса, бу ҳақда комплекс божхона экспертизасининг хулосасида кўрсатиб ўтилиши керак.

Экспертлар орасида келишмовчиликлар юзага келган тақдирда уларнинг ҳар бири келишмовчиликларга сабаб бўлган барча ёки айрим масалалар бўйича алоҳида-алоҳида комплекс божхона экспертизаси хулосасини беради.